

BÖLÜM 14

TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİNE DAHİL OLAN BANKALARIN KARLILIK DURUMLARINA GÖRE BETİMSSEL ANALİZLERİ¹

Nigar ALEV²
Ömer ÖZÇİÇEK³

GİRİŞ

Türkiye’de kurulmuş olan kamu ve özel mevduat bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları ile yabancı ülkelerde aynı amaçla kurulan bankaların Türkiye’deki faaliyetlerinin tamamı Türkiye bankacılık sistemini oluşturmaktadır. Bankacılık sisteminde yer alan bankaların bilançosunun pasif kısmında yer alan toplam kar (zarar) miktarı bankaların ne derece etkin ve verimli çalıştığını gösterir. Ticari işletmeler gibi bankalarında temel amacı kar elde etmektir. Bankalar faaliyete geçtikleri andan itibaren, sonraki dönemler için büyüme ve kar elde etme hedefleri ortaya koyarlar. Banka performansı açısından kar elde etme kadar verimli çalışma da önemlidir. Bankalar faaliyet başlangıcından itibaren her zaman daha düşük maliyetli fon bulmayı, bu fonları vade ve getiri açısından en yüksek faydayı sağlayacak finansal enstrümanlarda değerlendirmeyi hedeflemelidir. Düşük maliyetli fon bulmak yanında vadesiz mevduat gibi enstrümanlarla pasif yükümlülüklerin maliyetini düşürmek de olanaklıdır.

Bankacılık sektörünün performans ölçümünde birden fazla ölçüt kullanılabilir. Karlılık analizlerinde kullanılan rasyolar aşağıdaki gibidir (İslamoğlu, 2015: 396-397):

- Net Kar / Ortalama Toplam Aktifler: Bankaların sahip oldukları aktiflerini ne kadar verimli kullandığını göstermektedir.
- Net Kar / Özsermaye (Return On Equity-ROE): Ortalama özkaynak karlılığını göstermektedir.
- Net Kar / Toplam Aktifler (Return On Assets-ROA): Ortalama aktif karlılığını ifade eder ve bankanın aktif verimliliğini göstermektedir.

¹ Bu çalışma, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalında yapılmış olan doktora tezinden türetilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, nigaralev02@gmail.com

³ Prof. Dr, Gaziantep Üniversitesi, ozcicek.omer@gmail.com

- Toplam Faaliyet Karı / Toplam Aktifler: Bu rasyo, bankanın faaliyetlerinden elde ettiği karının toplam aktiflerine olan oranını vermektedir.
- Toplam Faaliyet Gideri / Toplam Aktifler: Bu rasyo, bankanın faaliyetleri nedeniyle oluşan giderlerinin toplam aktiflerine oranlanmasıyla bulunmakta ve bankanın ne kadar verimli çalıştığını göstermektedir.
- Net Kar Marjı Rasyosu: Bankanın vergi sonrası elde ettiği karının toplam faaliyetlerinden elde ettiği kara oranlanması ile bulunmaktadır (Vergi Sonrası Kar / Toplam Faaliyet Karı).
- Net Faiz Marjı Rasyosu: Bankanın kredi ve menkul kıymet portföyünden elde etmiş olduğu toplam faiz gelirlerinin aktiflerinin toplamına bölünmesiyle edilmektedir (Net Faiz Marjı / Toplam Aktifler).

Net Faiz Marjı= Kredi ve Menkul Kıymet Portföyünden Elde Edilen Faiz Toplamı – Mevduat ve Diğer Borçlara Verilen Faiz Toplamı

- Faiz Gelirleri / Ortalama Faiz Getiren Aktifler: Bu rasyo, bankaların fon ve kredileri etkin kullanımındaki başarısını gösterir.
- Faiz Dışı Harcamalar / Toplam Aktifler: Bankacılık sisteminde faaliyette bulunan bankalar faaliyetlerini devam ettirebilmek için birtakım harcamalar yaparlar. Bu harcamalar faiz dışı harcama olarak adlandırılır. Bu rasyo, belli bir dönem içerisinde bankaların bilançosunda yer alan faiz dışı harcamalarının, yine bilançosunda yer alan aktifleri sayesinde çevirebilme imkanını gösterir.
- Net Faiz Dışı Marj Rasyosu: Bankalar faiz geliri dışında da gelir elde etmektedir. Bu rasyo, bankanın faiz dışı kaynaklardan elde ettiği net karın toplam aktiflere oranlanması ile bulunmaktadır.

Net Faiz Dışı Marj: Faiz Dışı Gelirler- Faiz Dışı Giderler

Net faiz dışı Marj Rasyosu: Net Faiz Dışı Marj / Toplam Aktifler

- Toplam Faiz Geliri/ Toplam Aktifler: Getirili ve getirisiz aktiflerin toplam değerinden ne kadar faiz elde edildiğini göstermektedir. Aktiflerin içinde getirili ve getirisiz aktiflerin dağılımı hakkında fikir verir. Oran yükseldikçe getirili aktiflerin payı artar böylelikle kaynaklar verimli çalışmış olur.
- Toplam Faiz Gideri / Toplam Aktifler: Toplam aktiflerin, toplam faiz giderlerini ne ölçüde karşılayabileceğini gösterir. Bir anlamda kaynak kullanım maliyetidir. Bu oran genellikle düşük tutulmak istenir.
- Hisse Başına Kazanç Rasyosu: Vergi sonrası sağlanan karın bankanın çıkarılmış olduğu hisse senedi sayısına oranlanmasıdır (Vergi Sonrası Kar / Çıkarılmış Hisse Senedi Sayısı).
- Mevduat için Ödenen Faizler / Toplam Harcamalar: Bu rasyo mevduat kabul eden ticari bankalar için önem arz etmektedir. Bu tür bankalar bu rasyonun

yıllar içindeki seyrini izler eğer olağanüstü bir sıçrama varsa nedeni bulunmak üzere aktif-pasif komitesince araştırılmalıdır.

- Net Giderler / Getirili Aktifler: Gelir getiren aktiflerin net giderleri karşılamak için % kaçlık bir getiri sağlaması gerektiğini gösterir. Oranın düşük çıkması arzu edilen bir durumdur. Bu oran düştükçe gelir getiren aktiflerden elde edilmesi gereken kazanç o oranda azalır ve banka yönetimi daha serbest hareket edebilir.

Türkiye’de banka karlılığını ele alan literatür sınırlı sayıdadır. Banka karlılığı konusunda Türkiye için yapılmış eski çalışmalara Kaya (2002), Tunay ve Silpar (2006a; 2006b) ve Yıldırım (2008)’in araştırması örnek verilebilir. Özellikle 2008 küresel krizinden sonra banka karlılığını inceleyen çalışmaların sayısında artış yaşanmıştır. Gülhan (2009), Değer ve Anbar (2011), Güneş (2015), Reis, Kılıç ve Buğan (2016), Saldanlı ve Aydın (2016), Taşkın (2011), Kadioğlu (2017) ve Işık (2017)’in çalışması bu alandaki daha güncel çalışmalardandır. Bu çalışmaların çoğunda mevduat kabul eden ticari bankaların ele alındığı ve ortalama aktif karlılığı, ortalama özkaynak karlılığı ve net faiz marjı rasyosunun bankaların performansını temsil etmede kullanıldığı ifade edilebilir.

Banka karlılığı ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde, banka performansının ölçülmesinde sıklıkla ortalama aktif karlılığı (ROA), ortalama özkaynak karlılığı (ROE) ve net faiz marjı (NIM) rasyolarının kullanıldığı görülmektedir. ROA ve ROE Türkiye Bankalar Birliğinin resmî internet sitesindeki bankaların bilanço verilerine dayalı istatistikî raporlarından elde edilebilmektedir. Ancak net faiz marjı rasyosu, net faiz gelirleri (faiz gelirler- faiz giderleri)’nin toplam aktiflere oranlanmasıyla bulunmaktadır. Mevduat bankalarının performanslarında yıllar itibariyle meydana gelen değişimi daha iyi analiz edebilmek adına, bu çalışmada net faiz marjı, ortalama aktif karlılığı ve ortalama özkaynak karlılığı ele alınmaktadır. Ayrıca bahsi geçen rasyolar da yıllar itibariyle meydana gelen değişimlerin anlaşılır kılınması için toplam aktifler, toplam özkaynaklar, net dönem kar miktarları, faiz gelirleri ve faiz giderleri miktarları da betimsel analize dahil edilmiştir.

MEVDUAT BANKALARININ KARLILIK DURUMLARININ İNCELENMESİ

Bu kısımda öncelikle mevduat bankalarının tümü daha sonra kamu, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının karlılık durumları betimsel analiz şeklinde incelenecektir.

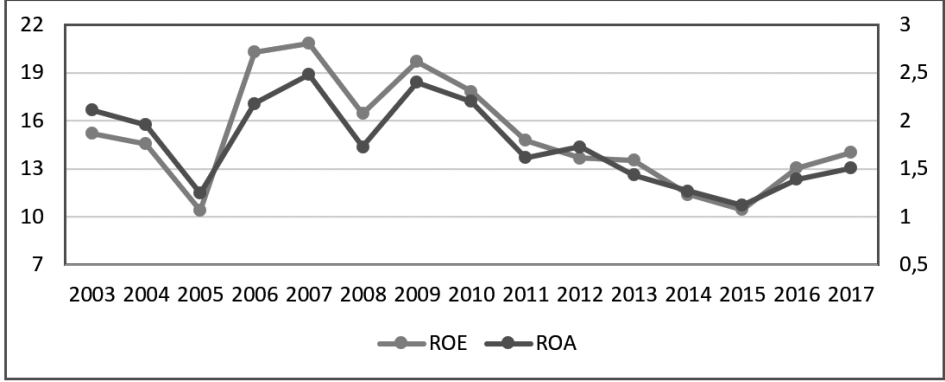
Tablo 1. Mevduat Bankaları için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

Yıllar	ROA	ROE	Dönem Net Karı	Toplam Aktifler	Toplam Özkaynaklar
2003	2.11	15.20	3,513	166,764	23,109
2004	1.96	14.55	4,306	219,402	29,597
2005	1.25	10.38	3,556	284,875	34,245
2006	2.18	20.32	10,243	469,516	50,409
2007	2.48	20.87	13,468	542,293	64,533
2008	1.73	16.45	11,852	682,937	72,061
2009	2.40	19.70	18,490	771,512	93,833
2010	2.20	17.84	20,518	930,947	114,979
2011	1.62	14.78	18,177	1,119,119	123,007
2012	1.73	13.67	21,539	1,245,416	157,553
2013	1.44	13.54	22,473	1,565,258	165,954
2014	1.27	11.40	22,927	1,803,780	201,116
2015	1.12	10.47	23,889	2,129,397	228,144
2016	1.39	13.04	34,224	2,452,619	262,503
2017	1.51	14.04	44,158	2,920,137	314,519
Ortalama	1.76	15.08	18,222	1,153,598	129,038
Bankacılık Sistemi (2017)	1.65	14.86	47,083	3,095,039	345,031

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, TBB

Not: Dönem net karı, toplam aktifler ve toplam özkaynaklar milyon TL cinsinden ifade edilmiştir.

Bankaların 2003-2017 dönemine ait ROA ve ROE rasyoları ile toplam aktif ve toplam özkaynak varlığında yaşanan değişimler Tablo 1’de gösterilmektedir. Tabloda yer alan son iki satırda, göstergelerin 15 yıllık ortalaması ve sektör genelinin 2017 senesine ait değerleri verilmektedir. TL cinsinden toplam aktif ve toplam özkaynak miktarlarında sürekli bir artış yaşanırken, toplam net dönem kar miktarlarında zaman zaman düşüşler de yaşanmıştır. 2003 yılında 3,513 milyon TL olan dönem net karı 2017’ye gelindiğinde %1157.0 oranında artarak 44,158 milyon TL’ye, 166,764 milyon TL olan toplam aktif ve 23,109 milyon TL olan toplam özkaynak miktarı ise sırasıyla %1651 ve %1261 oranında artarak 2,920,137 milyon TL ve 314,519 milyon TL’ye yükselmiştir. Aynı dönemde, ROA %28.2, ROE ise %7.6 oranında azalmıştır. ROA ve ROE 2010 yılından sonra sektör ortalamasının altında değerler almıştır. Bununla birlikte maksimum değerlerine 2007 senesinde ulaşan bu performans göstergeleri en düşük değerlerine ise 2005 ve 2015 senesinde sahip olmuştur.

Şekil 1. Mevduat Bankaları için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

ROA ve ROE'deki gelişmelerin daha iyi görülebilmesi için Şekil 1 sunulmuştur. 2001 krizi sonrasında, 2005 yılında ROA ve ROE rasyosunda belirgin bir düşüş görülmekte ve her iki karlılık rasyosu 2007 senesinde maksimum değerlerine ulaşmaktadır. 2007 yılında en yüksek değerine sahip olan ROA ve ROE performans göstergeleri 2008 krizi ile sırasıyla %30 ve %21 oranında gerilemiştir. 2008 yılında yaşanan küresel krize karşı birtakım önlemler alındığı ve bu önlemlerin bankacılık performansına olumlu katkıda bulunduğu kriz sonrasındaki performans göstergelerinde yaşanan iyileşmelerden anlaşılmaktadır. 2007 yılından 2015 senesine kadar rasyolarda düşüş yaşanmış, ancak ilgili rasyolarda 2015 yılından itibaren ılımlı bir artış söz konusu olmuştur.

Birçok ülke ekonomisi, özellikle Avrupa ülkeleri, 2008 krizinden etkilenmiştir. Bu krizden en çok etkilenen sanayileşmiş ülkeler krizin etkilerini hafifletmek için genişlemeci para ve maliye politikaları uygulamışlardır. Ancak Sezgin (2012)'in de belirttiği gibi bu politikalarla yeni bir krizin tohumları atılmıştır. Nihayetinde azaltılamayan bütçe açığı, daralan ekonomi ve yüksek borç stoku nedeniyle bazı Avrupa ekonomilerinde borçların sürdürülebilirliği konusunda endişeler artmıştır. Bu süreçle birlikte 2010 yılında Yunanistan borç krizine girmiştir. Böylece 2011 yılında Avrupa ekonomisinde yaşanan ancak diğer ülke ekonomilerini de etkileyen yeni bir kriz patlak vermiştir. Bu krizle birlikte Türkiye'de faaliyette bulunan mevduat bankalarının ROA ve ROE rasyolarında sırasıyla %26 ve %17 civarında bir kayıp yaşanmıştır. Yaşanan bu oransal azalış toplam net dönem karında meydana gelen azalıştan kaynaklıdır.

Detragiache, Tressel ve Turk-Ariss (2018)'nin çalışmasında yer alan aşağıdaki tabloya göre Türk bankaları performansının Doğu Avrupa ülkelerinde faaliyette bulunan bankaların performansı ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bununla

birlikte Japonya, Çin ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerdeki bankalara göre Türk bankalarının karlılık göstergelerinin (ROA, ROE ve NIM) 2008 krizi öncesinde ve sonrasında biraz daha yüksek olduğu görülmektedir.

Profitability (Percent)												
Ülke- Bölge	Net Faiz Marjı				ROE				ROA			
	Pre-boom	Boom	Crisis	Post-crisis	Pre-boom	Boom	Crisis	Post-crisis	Pre-boom	Boom	Crisis	Post-crisis
China	2.1	2.4	2.5	2.4	4.6	10.9	18.7	17.1	0.4	0.7	1.1	1.2
Japan	1.1	1.0	1.0	0.8	-11.0	11.7	4.1	8.4	-0.4	0.4	0.2	0.4
ABD	2.3	1.9	1.9	1.7	15.0	15.0	4.2	8.4	1.0	1.0	0.3	0.6
EC-6	2.4	1.9	1.8	1.8	14.1	16.3	2.2	-2.1	0.8	0.9	0.1	0.0
Eastern EU	5.6	4.2	3.9	3.5	18.9	21.0	6.8	7.8	1.9	2.0	0.9	0.9
Average	1.6	1.3	1.3	1.2	13.3	15.7	3.1	3.2	0.6	0.7	0.2	0.2

Kaynak: Detragiache, Tressel ve Turk-Ariss (2018: 8)

Tablo 2, mevduat kabul eden ticari bankaların faiz gelirlerini, faiz giderlerini, net faiz gelirlerini ve net faiz marjı rasyosunda 2003-2017 döneminde yaşanan değişimleri göstermektedir.

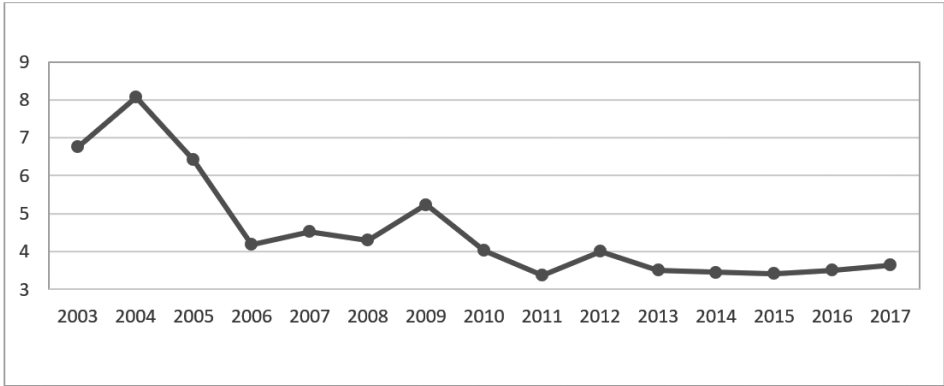
Tablo 2. Mevduat Bankaları için Karlılık Göstergesi (NIM)						
Yıllar	NIM	Faiz Gelirleri	Faiz Giderleri	Net faiz Geliri	Toplam Aktifler	Faiz Oranı
2003	6.75	38,817	27,561	11,256	166,764	2.81
2004	8.06	40,409	22,731	17,678	219,402	2.47
2005	6.42	42,288	23,993	18,295	284,875	2.18
2006	4.18	53,121	33,516	19,605	469,516	2.47
2007	4.53	67,630	43,047	24,582	542,293	3.03
2008	4.30	82,224	52,880	29,345	682,937	3.69
2009	5.23	81,710	41,378	40,332	771,512	2.06
2010	4.02	74,333	36,874	37,459	930,947	1.57
2011	3.38	84,367	46,497	37,870	1,119,119	1.98
2012	4.01	104,396	54,465	49,931	1,245,416	1.99
2013	3.50	104,770	49,963	54,807	1,565,258	1.52
2014	3.45	130,950	68,778	62,171	1,803,780	1.42
2015	3.42	154,543	81,699	72,844	2,129,397	1.08
2016	3.51	183,394	97,172	86,221	2,452,619	0.95

2017	3.64	231,986	125,572	106,414	2,920,137	0.97
Ortalama	4.56	98329.2	53741.73	44587.33	1153598	-
Bankacılık Sistemi (2017)	3.60	239,871	128,508	111,363	3,095,039	-

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Not: Faiz gelirleri, faiz giderleri ve net faiz geliri milyon TL cinsinden ifade edilmektedir.

Mevduat bankalarının net faiz gelirlerinde 2009 yılı haricinde 2003 yılından 2017 yılına gelinene kadar sürekli artış yaşanmıştır. 15 yıllık süreç içerisinde faiz gelirlerinde %497.6 oranında, faiz giderlerinde ise %355.6 oranında bir artış yaşanmıştır. Ayrıca 2003 yılında faiz gelir ve giderleri arasındaki farkı yansıtan net faiz geliri 11,256 milyon TL iken 2017 yılına gelindiğinde %845.4 artışla 106,414 milyon TL'ye yükselmiştir. NIM göstergesi ilk üç yıllık dönemde yüksek faiz kazancına bağlı olarak yüksek değerler almıştır. Türkiye ekonomisinde net bileşik faiz oranları 2009 yılında %7 iken 2010 yılında %2'ye gerilemiştir. Buna bağlı olarak NIM göstergesi 2011 yılında minimum olmuştur.

Şekil 2. Mevduat Bankaları için Karlılık Göstergesi, NIM

Şekil 2'ye göre, özellikle 2004-2006 döneminde net faiz marjında belirgin bir azalış yaşanmıştır. Genel itibariyle, 2003-2017 döneminde bankacılık sektörünün net faiz marjında azalış yönlü bir trendin hâkim olduğu görülmektedir. Bununla birlikte aynı dönemde ticari bankaların performans göstergelerinde en fazla kayıp %46.0 oranı ile net faiz marjında yaşanmıştır. Net faiz marjının 15 yıllık dönemde azalış göstermesi, net faiz gelirlerindeki artış oranının toplam aktiflerdeki artış oranından daha düşük seviyede gerçekleşmesinden kaynaklanmış olabilir.

NIM rasyosu 2008 krizi öncesi ve sonrasında Avrupa'da %1,5 civarı, ABD de

%2 civarı, Japonya'da %1 civarında değerler almıştır (Detragiache vd., 2018: 8). Bu değerler Türkiye'nin net faiz marjının oldukça altındadır. Doğu Avrupa bankalarına ait NIM, kriz öncesinde %5.6 iken kriz sonrasında ise %3.5 civarında değerler almıştır. Bu değerler Türkiye bankaları ile benzerlik göstermektedir. Böylece Türkiye'nin bankacılık faaliyetlerinin gelişmekte olan ülkelerinki ile benzer olduğunu söyleyebiliriz.

2.1. Kamusal Sermayeli Mevduat Bankalarının Karlılık Durumları

Kamu bankalarının 2003-2017 dönemine ait karlılık rasyoları ile TL cinsinden toplam aktif ve toplam özkaynak varlıklarında yaşanan değişimler Tablo 3'te gösterilmektedir. Tablodaki bilgilere göre kamu bankalarına ait ROA ve ROE rasyolarında, 2003-2017 döneminde sırasıyla %29.17 ve %13.94 oranında bir değer kaybının meydana geldiği görülmektedir. 2003 yılında ortalama aktif karlılığı 2.15, ortalama özkaynak karlılığı 18.70 iken bu rasyolar 2017 yılında 1.52 ve 16.09 değerlerine gerilemiştir. 2000'li yılların başında yaşanan kriz sonrası karlılıktaki artış bankaların toparlandığına işaret etmektedir. ROA 2.76 olan maksimum değerine 2007 yılında, ROE ise 27.21 olan en yüksek değerine 2009 yılında sahip olmuştur. Muhtemelen 2008 ve 2011 krizlerinin etkisi ile daha sonraki yıllarda ROA'nın 1.5 civarı, ROE'nin ise 16 civarı olduğu görülmektedir. 2014-2015 yıllarında gerçekleşen en düşük karlılık seviyeleri sonrasında her iki performans göstergesinde ılımlı yükselişlerin gerçekleştiği söylenebilir. Bu toparlanmaya, Türkiye ekonomisindeki büyüme ivmesinin toplam aktifleri ve dönem net karını olumlu etkilemesi katkıda bulunmuş olabilir.

Tablo 3. Kamu Bankaları için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

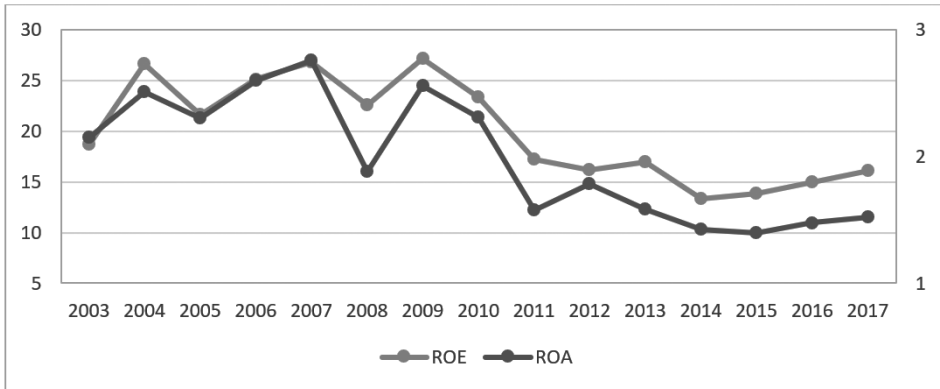
Yıllar	ROA	ROE	Dönem Net Karı	Toplam Aktifler	Toplam Özkaynaklar
2003	2.15	18.70	1,790	83,134	9,574
2004	2.51	26.64	2,682	106,903	10,068
2005	2.31	21.65	2,869	124,486	13,254
2006	2.60	25.14	3,733	143,362	14,847
2007	2.76	26.82	4,513	163,585	16,827
2008	1.88	22.55	3,906	207,702	17,321
2009	2.56	27.21	6,393	249,976	23,495
2010	2.31	23.35	6,880	298,064	29,461
2011	1.58	17.27	5,373	340,989	31,116
2012	1.79	16.20	6,706	375,730	41,409
2013	1.59	16.99	7,666	482,970	45,129

2014	1.43	13.38	8,010	561,241	59,848
2015	1.40	13.89	9,408	673,525	67,738
2016	1.48	14.99	11,838	801,742	78,938
2017	1.52	16.09	15,389	1,010,197	95,644
Ortalama	1.99	20.06	6,477	374, 907	36,978
Bankacılık Sistemi (2017)	1.65	14.86	47,083	3,095,039	345,031

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Not: Dönem net karı, toplam aktifler ve toplam özkaynaklar milyon TL cinsinden ifade edilmektedir.

Şekil 3’te ortalama aktif ve ortalama özkaynak karlılığında yaşanan değişimler sunulmaktadır. Şekle göre, ROA ve ROE’nin 2005, 2008, 2011 ve 2014 yıllarında belirgin bir azalış yaşamıştır. Ancak ROA, bahsi geçen yıllarda ROE’ye göre daha fazla azalmıştır. 2007 ve 2009 yıllarında en yüksek değerlerini alan ROA ve ROE rasyosunun 2008 krizi ile keskin bir şekilde düştüğü görülmektedir. 2008 krizi diğer dönemlere göre her iki göstergeyi daha olumsuz etkilemiştir. ROA ve ROE rasyosunda 2009 yılından sonra azalış yönlü bir trend hâkim olmaya başlamıştır. ROA en düşük değerine (1.40) 2015 yılında ROE (13.38) ise 2014 yılında sahip olmuştur. Her iki rasyoda 2015 yılından sonra ılımlı artış yönlü bir trend egemen olmaya başlamıştır. 2003 yılından 2011 yılına kadar olan dönemde ROA ve ROE’de artış ve azalışlar sık yaşanırken, sonraki dönemde değişimler daha sınırlı olmuştur. Bu ise daha istikrarlı bir döneme girildiği anlamına gelebilir.

Şekil 3. Kamu Bankaları için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

2003-2017 döneminde kamu bankalarının faiz gelirinde, faiz giderlerinde, net faiz gelirlerinde ve faiz marjında yaşanan değişimlerin gösterildiği Tablo 4’te,

bankalarının faiz gelirlerinde 2003 yılından 2017 yılına gelindiğinde %350.5, faiz giderlerinde ise %271.1 oranında bir artışın yaşandığı görülmektedir. 2003 yılında net faiz gelirleri 5,181 milyon TL iken bu değer %543.2 oranında artarak 33,324 milyon TL'ye yükselmiştir. Kamu bankalarının 2003 yılında Türk bankacılık sektörünün toplam net faiz gelirlerinden (111,363 milyon TL) aldığı pay %13.35 iken bu pay 2017 yılında (33,324 milyon TL) %29.92'ye yükselmiştir.

Tablo 4. Kamu Bankaları için Karlılık Göstergesi (NIM)						
Yıllar	NIM	Faiz Gelirleri	Faiz Giderleri	Net Faiz Geliri	Toplam Aktifler	Faiz Oranı
2003	6.23	17,759	12,578	5,181	83,134	2.81
2004	5.76	16,189	10,031	6,158	106,903	2.47
2005	4.10	15,232	10,131	5,101	124,486	2.18
2006	4.43	18,409	12,053	6,356	143,362	2.47
2007	4.32	22,226	15,160	7,066	163,585	3.03
2008	3.95	26,575	18,371	8,203	207,702	3.69
2009	4.90	27,422	15,167	12,255	249,976	2.06
2010	3.78	24,625	13,348	11,277	298,064	1.57
2011	3.41	27,486	15,878	11,609	340,989	1.98
2012	4.12	32,558	17,097	15,462	375,730	1.99
2013	3.59	32,795	15,438	17,357	482,970	1.52
2014	3.27	40,990	22,620	18,370	561,241	1.42
2015	3.22	49,337	27,679	21,658	673,525	1.08
2016	3.48	60,802	32,931	27,872	801,742	0.95
2017	3.30	80,002	46,677	33,324	1,010,197	0.97
Ortalama	4.12	32,827	19,011	13,817	374,907	-
Bankacılık Sistemi (2017)	3.60	239,871	128,508	111,363	3,095,039	-

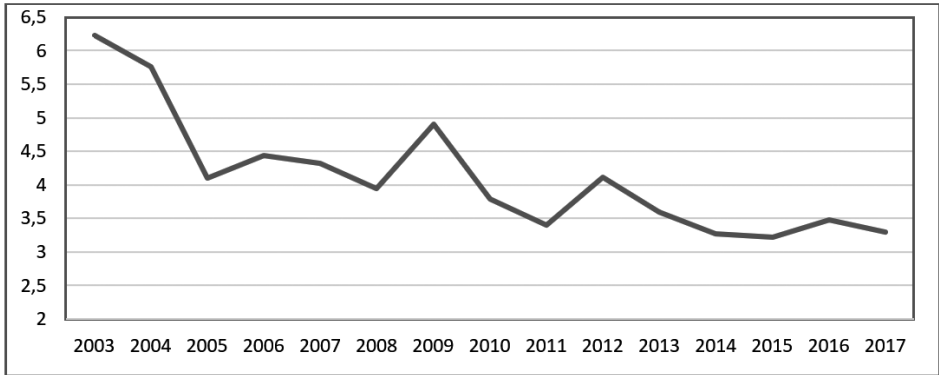
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Not: Faiz gelirler, faiz giderleri ve net faiz geliri milyon TL cinsinden ifade edilmektedir.

Tablo 4'e bakıldığında, net faiz gelirlerinin bütün yıllarda pozitif değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda net faiz gelirleri bir önceki yıla göre düşmüş olsa da net faiz gelirlerinin sürekli pozitif olması kamusal bankalarının doğrudan bir zarara uğramadığını ve bankaların faaliyette bulunabilmeleri için gerekli güce sahip olduklarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Son iki yılda faizlerin düşük olmasına rağmen faiz gelirlerindeki artış bilançonun büyümesi ile açıklanabilir. İlk yıllarda NIM rasyosunun diğer yıllara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Net faiz marjının yüksek olması yüksek reel faiz oranları ile

açıklanabilir. Son yıllardaki NIM'in daha düşük olması da yine faizlerdeki düşük oranlarla ifade edilebilir.

2008 krizi ile birlikte kamu bankalarının net faiz gelirlerinde %16.09 oranında bir artışın yaşandığı ancak bu artışın 2011 krizinin yaşandığı dönemde %2.94 ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Kamusal sermayeli bankaların net faiz gelirleri 2008 ve 2011 krizlerinden olumsuz anlamda etkilenmediği gibi kriz sonrasında (2009 ve 2012 yıllarında) net faiz gelirlerinde sırasıyla %49.40 ve %33.19 oranında artış yaşanmıştır. Kamu bankalarının net faiz gelirlerinde 2004'ten 2005'e ve 2009'dan 2010 yılına gelindiğinde azalış yaşandığı görülmektedir. 2004 yılında 6,158 milyon TL olan net faiz geliri %17.16 oranında azalarak 2005 yılında 5,101 milyon TL'ye, 2009 yılında 12,255 milyon TL olan net faiz geliri ise %7.98 oranında azalarak 11,277 milyon TL'ye gerilemiştir. Bu düşüşlerin haricinde diğer yıllarda net faiz gelirlerinde sürekli bir artış yaşanmıştır.

Şekil 4. Kamu Bankaları için Karlılık Göstergesi (NIM)

Kamu bankalarının net faiz marjı rasyosunda, 2003-2017 döneminde yaşanan değişimler Şekil 4'te sunulmaktadır. Net faiz marjı rasyosunun ROA ve ROE rasyosu gibi azalış yönlü bir trende sahip olduğu görülmektedir. Ancak NIM'deki azalışlar diğer performans göstergelerine göre daha yumuşak geçişli olmuştur. Net faiz marjı rasyosunun 2003 yılında maksimum olan 6.23 değerinin 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 3 puan azalarak 3.3'e gerilediği görülmektedir. Bir diğer zirve noktası 2009'da yaşanmıştır, ancak bu zirve istisnai bir durum olarak kabul edilebilir. NIM 2008 ve 2011 krizi ile hafif bir azalış yaşamıştır. Ancak NIM'deki en yüksek azalış oranı 2004'ten 2005 yılına geçişte gerçekleşmiştir. Bu durumun oluşmasında bankacılık sistemine dahil olan ve göreceli olarak büyük olan Fortis Bank'ın yabancı banka grubuna dahil olması ve yabancı bankaların açmış olduğu kredilerdeki artış etkili olmuş olabilir.

2.2. Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Karlılık Durumları

Ticari banka olma özelliği taşıyan özel sermayeli mevduat bankalarının ilgili verileri kullanılarak bu bölümde istatistikî analizler yapılacaktır. Tablo 5, özel bankaların 2003-2017 dönemine ait ROA ve ROE rasyoları ile TL cinsinden toplam aktif ve toplam özkaynak miktarındaki gelişmeleri göstermektedir. 2003 yılında ROA ve ROE sırasıyla 2.05 ve 13.92 iken 2017 yılında bu rasyolar sırasıyla 1.46 ve 12.79 değerlerine gerilemiştir. Bu da ROA’da %28.9, ROE’de ise %8.1 lik azalma oranına tekabül etmektedir. Bu rakamlar, kamu bankalarının karlılığında yaşanan azalmada olduğu gibi özel sermayeli bankaların karlılığında yaşanan azalmaya işaret etmektedir. Ortalama aktif ve ortalama özkaynak karlılığı rasyosunun maksimum olan 2.44 ve 19.93 değerlerine 2007 yılında sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu değerler 2008 krizi ile hızlı bir şekilde düşerek sırasıyla 1.75 ve 15.85’e gerilemiştir. Küresel krizden sonra 2011 senesinde de ilgili rasyolarda düşüş yaşanmış ve 2010 yılında 2.35 ve 17.57 olan ROA ve ROE rasyoları sırasıyla 1.69 ve 14.42’ye gerilemiştir. İki rasyoda 2008 ve 2011 krizinden daha önemli bir azalışın yaşandığı yıl 2015 senesi olmuştur. 2015 senesi ile ROA 1.08’e ROE ise 9.75’e gerilemiştir.

Tablodaki bilgiler dikkate alındığında, TL cinsinden net dönem karında 2003’ten 2017 yılına gelindiğinde %464.8 oranında; toplam özkaynaklar ve toplam aktif miktarında ise sırasıyla %514.7 ve %694.4 oranında bir artışın yaşandığı görülmektedir. Özel bankaların toplam aktif ve toplam özkaynak miktarlarında kamusal mevduat bankaların da olduğu gibi sürekli artış yaşanmıştır. Ancak kamusal sermayeli bankalarla kıyaslandığında özel bankaların toplam aktif ve toplam özkaynak miktarlarında yaşanan artış oranı daha düşük seviyede kalmıştır.

Tablo 5. Özel Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

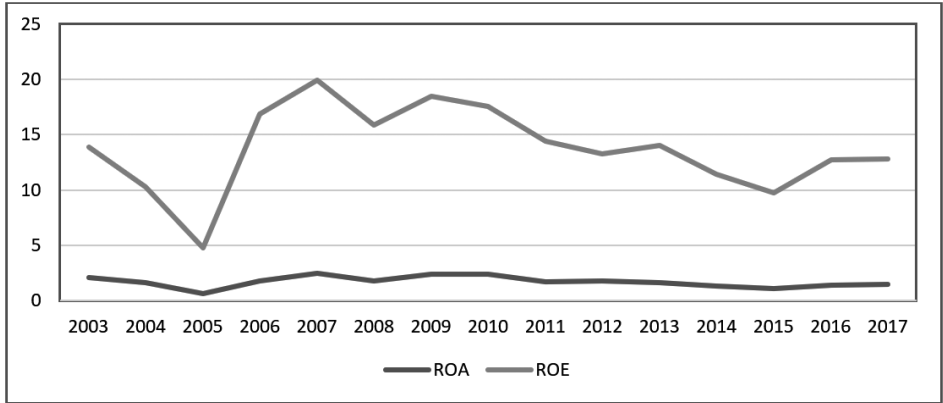
Yıllar	ROA	ROE	Dönem Net Karı	Toplam Aktifler	Toplam Özkaynaklar
2003	2.05	13.918	2,917	142,271	20,958
2004	1.61	10.311	2,825	175,937	27,399
2005	0.59	4.732	1,391	237,043	29,396
2006	1.75	16.882	4,657	265,615	27,586
2007	2.44	19.933	7,155	293,530	35,896
2008	1.75	15.846	6,481	369,603	40,900
2009	2.41	18.508	9,975	413,241	53,895
2010	2.35	17.569	11,683	496,520	66,498
2011	1.69	14.422	10,451	619,119	72,464
2012	1.77	13.299	12,278	694,565	92,325
2013	1.59	14.007	13,239	831,320	94,519

2014	1.33	11.464	12,669	950,147	110,506
2015	1.08	9.746	9,154	850,698	93,928
2016	1.40	12.747	13,527	968,419	106,118
2017	1.46	12.788	16,475	1,130,145	128,835
Ortalama	1.69	13.75	8,992	562,545	66,748
Bankacılık Sistemi (2017)	1.65	14.86	47,083	3,095,039	345,031

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Not: Dönem net karı, toplam aktifler ve toplam özkaynaklar milyon TL cinsinden ifade edilmektedir

Şekil 5, ROA ve ROE’de meydana gelen gelişmeleri göstermektedir. Şekle göre, özel bankaların ortalama aktif ve özkaynak karlılıklarında 2005, 2008, 2011 ve 2015 yıllarında belirgin bir azalış yaşandığı görülmektedir. 2005 yılında ROA ve ROE’nin keskin bir şekilde azalmasının nedeni, sermayesi özel olan bazı bankaların yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmesi ve yabancı yatırımcıların doğrudan veya ortaklıklar yoluyla bankacılık sistemine yatırım yapmalarına izin verilmiş olması olabilir.

Şekil 5. Özel Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

2006-2007 yıllarında özel bankalar için zirve yapan bu iki performans göstergesi 2008 krizi ile düşüş yaşamıştır. Kriz öncesinde özel sermayeli bankaların faaliyetlerinde hızlı bir genişlemenin yaşandığı ancak bu genişlemenin krizle birlikte yerini daralmaya bıraktığı görülmektedir. ROA ve ROE’nin maksimum değerine 2007 yılında erişilmiş ancak her iki karlılık göstergesinde 2007’den 2015 yılına kadar zayıf eğimli düşüş trendi hâkim olmuştur. 2015 yılında özel bankaların net faiz gelirlerinde yaşanan düşüşün toplam aktiflerde yaşanan düşüşten yüksek se-

viyede olması nedeniyle ROA ve ROE 2005 yılından sonraki en düşük değerini almıştır. Ancak 2016 ve 2017 yılında her iki rasyoda hafif bir artış yaşanmış ve azalış yönlü trend yerini artış yönlü trende bırakmıştır.

Özel sermayeli mevduat bankalarının faiz gelirlerinde, faiz giderlerinde, net faiz gelirlerinde ve net faiz marjında 2003-2017 döneminde yaşanan değişimler Tablo 6’da gösterilmektedir. 2003 yılında net faiz geliri 4,394 milyon TL iken, bu rakam 2017 yılına gelindiğinde %795.6’lık bir artışla 39,352 milyon TL’ye yükselmiştir. 2017 yılında özel bankaların bankacılık sisteminin toplam net faiz gelirlerinden (111,363 milyon TL) aldığı pay (39,352 milyon TL) %35.33’tür. Bu oran kamusal sermayeli mevduat bankalarında (33,324 milyon TL) %29.92 civarındaydı. Bu rakamları göz önüne aldığımızda 2017 yılı itibari ile özel sermayeli bankaların kamusal sermayeli bankalara göre daha fazla net faiz geliri elde ettiğini ifade edebiliriz.

2003-2017 dönemi faiz gelir ve gider rakamlarına bakıldığında faiz giderlerindeki artışın (%269.5) faiz gelirlerindeki artıştan (%404.8) daha az olduğu görülmektedir. Kamusal mevduat bankaları ile kıyaslandığında (ki bu oran kamusal sermayeli bankalarda sırasıyla %271.1 ve %350.5’ti) özel sermayeli mevduat bankalarının faiz giderlerindeki artış daha küçük, faiz gelirlerindeki artış ise daha büyüktür. Bu rakamlar özel sermayeli bankaların kamusal sermayeli bankalara göre daha iyi performans gösterdiğine işaret etmektedir.

Tablo 6. Özel Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi (NIM)

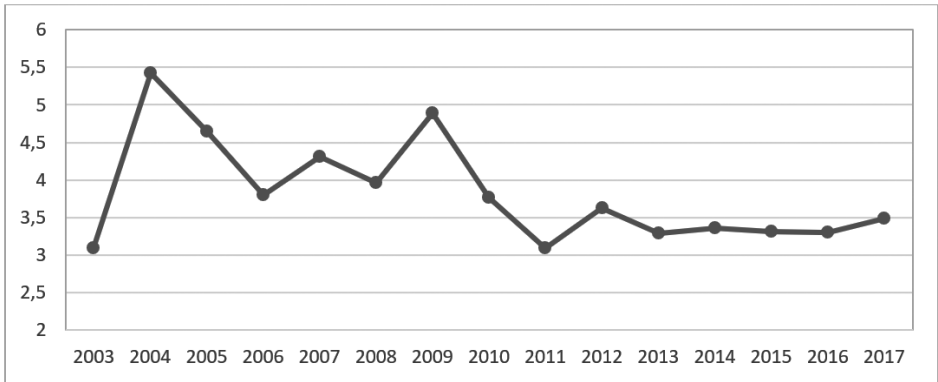
Yıllar	NIM	Faiz Gelirleri	Faiz Giderleri	Net Faiz Geliri	Toplam Aktifler	Faiz Oranı
2003	3.09	17,104	12,710	4,394	142,271	2.81
2004	5.43	21,341	11,789	9,552	175,937	2.47
2005	4.65	23,385	12,365	11,020	237,043	2.18
2006	3.79	27,909	17,831	10,078	265,615	2.47
2007	4.31	34,447	21,805	12,641	293,530	3.03
2008	3.96	41,409	26,771	14,638	369,603	3.69
2009	4.89	40,653	20,456	20,197	413,241	2.06
2010	3.77	37,335	18,640	18,695	496,520	1.57
2011	3.09	43,291	24,145	19,146	619,119	1.98
2012	3.62	54,748	29,588	25,160	694,565	1.99
2013	3.29	53,885	26,532	27,353	831,320	1.52
2014	3.36	66,293	34,415	31,878	950,147	1.42
2015	3.31	60,198	32,030	28,168	850,698	1.08
2016	3.30	70,426	38,443	31,983	968,419	0.95

2017	3.48	86,346	46,994	39,352	1,130,145	0.97
Ortalama	3.82	45,251	24,968	20,945	562,545	-
Bankacılık Sistemi (2017)	3.60	239,871	128,508	111,363	3,095,039	-

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Not: Faiz gelirler, faiz giderleri ve net faiz geliri milyon TL cinsinden ifade edilmektedir.

Net faiz gelirinin bütün yıllarda pozitif değere sahip olması, bankaların faaliyetlerine devam edemeyecek kadar zararda olmadığını göstermektedir. 2008 krizinin yaşandığı dönemde özel bankaların net faiz gelirlerinde %15.4 oranında bir artış yaşandığı, bu artış oranınının 2011 krizinin yaşandığı dönemde %15.8 civarında olduğu görülmektedir. Bu oranlara bakılarak, kamusal sermayeli bankalara göre özel sermayeli bankaların 2011 krizinden daha az etkilendiği ifade edilebilir.

Şekil 6. Özel Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi (NIM)

Şekil 6, yıllar itibari ile özel sermayeli bankaların net faiz marjında yaşanan değişimleri göstermektedir. 2003-2017 döneminde NIM kamusal sermayeli bankalarda %47.06 oranında azalmasına rağmen özel sermayeli bankalarda %12.74 oranında artmıştır. Bu durumun oluşmasının arkasında ilgili dönemde özel sermayeli bankaların net faiz gelirlerinde yaşanan artışın toplam aktiflerinde yaşanan artıştan daha yüksek seviyede olması yatmaktadır. NIM'in 2011 yılında minimum olması, 2010'dan 2011 yılına geçiş sürecinde özel bankaların net faiz gelirlerinde yaşanan artışın toplam aktiflerinde yaşanan artıştan daha düşük seviyede gerçekleşmesinden kaynaklanmış olabilir. Genel itibariyle faiz oranlarının düşmesiyle birlikte net faiz marjı rasyosunun azaldığı ve her kriz dönemi sonrasında ise arttığı görülmektedir. Bununla birlikte özel bankalar için NIM'in 2013-2017 döneminde çok fazla değişmediği gözlemlenmektedir.

2.3. Yabancı Sermayeli Bankaların Karlılık Durumları

Yabancı sermayeli mevduat bankalarının ilgili bilanço verileri kullanılarak bu bölümde betimsel istatistikî analizler yapılacaktır. ROA ve ROE ile TL cinsinden toplam aktif ve özkaynak miktarlarında 2003-2017 döneminde meydana gelen değişimler Tablo 7’de gösterilmektedir. Yabancı bankaların TL cinsinden net dönem karında 2003’ten 2017’ye gelindiğinde %6473.7 oranında, toplam aktif ve toplam özkaynak miktarlarında ise sırasıyla %11093.5 ve %5265.9 oranında bir artış meydana gelmiştir. Kamusal sermayeli ve özel sermayeli bankalarla kıyaslandığında yabancı bankaların toplam aktif ve bilançoların pasif kısmında yer alan toplam özkaynak miktarının çok daha fazla artmış olduğu görülmektedir. 2003-2017 döneminde, yabancı sermayeli mevduat bankalarının net dönem karında en fazla artış %184.8 oranı ile 2005 yılından 2006 yılına geçildiğinde olmuştur.

Tablo 7. Yabancı Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

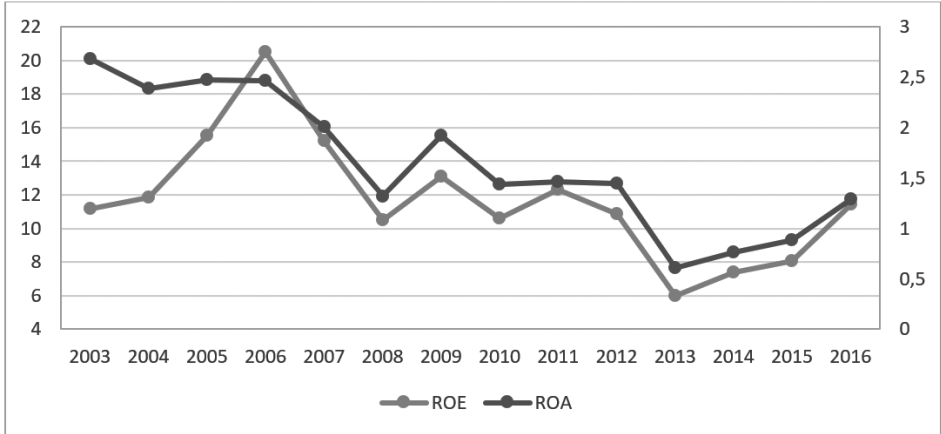
Yıllar	ROA	ROE	Dönem Net Karı	Toplam Aktifler	Toplam Özkaynaklar
2003	2.68	11.164	186	6,943	1,666
2004	2.39	11.858	247	10,347	2,083
2005	2.48	15.545	513	20,716	3,300
2006	2.46	20.537	1,461	59,324	7,114
2007	2.01	15.218	1,696	84,335	11,145
2008	1.32	10.508	1,385	104,798	13,180
2009	1.92	13.074	2,067	107,488	15,810
2010	1.44	10.592	1,953	135,572	18,439
2011	1.47	12.318	2,317	158,188	18,810
2012	1.45	10.856	2,519	174,316	23,204
2013	0.61	5.963	1,532	250,153	25,692
2014	0.77	7.377	2,225	290,332	30,160
2015	0.88	8.0544	5,306	602,105	65,877
2016	1.29	11.423	8,771	679,521	76,781
2017	1.57	13.677	12,227	777,166	89,396
Ortalama	1.65	11.88	2,960	230,754	26,844
Bankacılık Sistemi (2017)	1.65	14.86	47,083	3,095,039	345,031

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Not: Dönem net karı, toplam aktifler ve toplam özkaynaklar milyon TL cinsinden ifade edilmektedir.

2003 yılında maksimum değerine (2.68) sahip olan ROA 2017 yılına geldiğinde %41.7 azalarak 1.57'ye gerilemiştir. ROE ise aksine %11.16 oranında değer kazanarak 2003 yılında 11.16 iken 2017 yılında 13.68 olmuştur. ROE en yüksek değerine 2005 ve 2006 yıllarında sahip olmuştur. Ancak izleyen yıllarda bu rasyo da keskin düşüşlerin yaşanmıştır. Özellikle 2008 krizi her iki rasyo üzerinde fazlaca olumsuz etki bırakmıştır. 2008 krizi ile ROA %34.28, ROE ise %30.94 oranında azalmıştır. Bununla birlikte 2011 krizi ile ROA'da %1.68, ROE'de %16.30 oranında artış yaşanmıştır. Her iki krizin yaratmış olduğu etki göz önünde bulundurulduğunda, 2011 krizinin yabancı sermayeli bankaların karlılık göstergeleri üzerinde pozitif, 2008 krizinin ise negatif etkisinin olduğu görülmektedir.

ROA ve ROE'de meydana gelen değişmelerin daha iyi anlaşılması için Şekil 7 sunulmaktadır. Şekle göre yabancı sermayeli bankaların ROA ve ROE'si 2008 krizi ile belirgin bir şekilde azalmıştır. 2008 yılı dışında 2010 ve 2013 yılları ROA ve ROE rasyolarında göze çarpan bir gerilemenin yaşandığı yıllar olmuştur. Yabancı bankalar için 2013 yılında dip yapan her iki göstergenin bu yıldan itibaren artış yönlü bir trende sahip olduğu görülmektedir. 2005 yılından sonra bazı özel kapsamlı bankaların yabancı bankalar grubuna geçmesi ile yabancı sermayeli mevduat bankalarının özellikle özkaynak miktarlarında belirgin bir artış yaşanmıştır. 2006 yılında zirveye çıkan ROE rasyosu 2007 yılından itibaren azalmış eski seviyesine dönememiştir.

Şekil 7. Yabancı Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi (ROA ve ROE)

Yabancı bankalarının faiz gelirleri, faiz giderleri, net faiz gelirleri ve net faiz marjında 2003-2017 döneminde yaşanan değişimler Tablo 8'de gösterilmektedir. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının net faiz geliri 2003 yılında 634 milyon TL iken, bu rakam 2017 yılında %5204.1 oranında artarak 33,628 milyon TL'ye

yükselmiştir. 2017 yılında bu bankalarının bankacılık sisteminin toplam net faiz gelirlerinden (111,363 milyon TL) aldığı pay (33,628 milyon TL) %30.19'dur. Aynı yıl kamusal sermayeli mevduat bankalarının toplamdan aldığı pay (33,324 milyon TL) %29.92 iken özel sermayeli mevduat bankalarının payı (39,352 milyon TL) %35.33 olarak gerçekleşmiştir. Böylece mevduat bankaları içerisinde en fazla net faiz geliri elde eden bankaların özel sermayeli mevduat bankaları olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 8. Yabancı Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi (NIM)

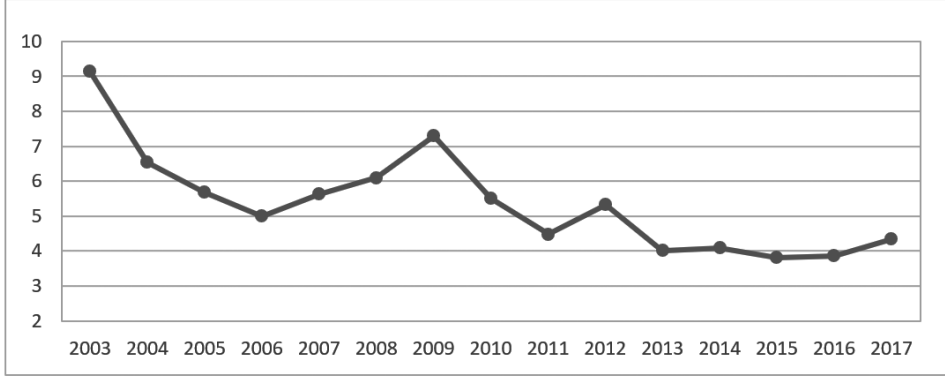
Yıllar	NIM	Faiz Gelirleri	Faiz Giderleri	Net Faiz Geliri	Toplam Aktifler	Faiz Oranı
2003	9.13	1,009	375	634	6,943	2.81
2004	6.54	1,265	588	677	10,347	2.47
2005	5.69	2,459	1,280	1,178	20,716	2.18
2006	4.99	6,596	3,632	2,964	59,324	2.47
2007	5.62	10,822	6,080	4,742	84,335	3.03
2008	6.09	14,120	7,737	6,384	104,798	3.69
2009	7.30	13,597	5,755	7,842	107,488	2.06
2010	5.49	12,334	4,885	7,449	135,572	1.57
2011	4.48	13,555	6,474	7,081	158,188	1.98
2012	5.31	17,041	7,780	9,261	174,316	1.99
2013	4.02	18,042	7,993	10,049	250,153	1.52
2014	4.09	23,589	11,721	11,867	290,332	1.42
2015	3.81	44,818	21,876	22,942	602,105	1.08
2016	3.86	51,819	25,567	26,252	679,521	0.95
2017	4.33	65,391	31,763	33,628	777,166	0.97
Ortalama	5.38	19,764	9,567	10,197	230,754	-
Bankacılık Sistemi (2017)	3.60	239,871	128,508	111,363	3,095,039	-

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Not: Faiz gelirler, faiz giderleri ve net faiz geliri milyon TL cinsinden ifade edilmektedir.

Tablo 8'e bakıldığında, yabancı bankalarının faiz gelirlerinde 2003'ten 2017'ye gelindiğinde %6380.8 oranında, faiz giderlerinde ise %8370.1 oranında bir artışın yaşandığı görülmektedir. Ayrıca ilgili dönemde net faiz gelirleri daima pozitif olmuştur. Net faiz gelirlerinin bazı dönemlerde düşmüş olmasına rağmen pozitif olması, bankaların faaliyetlerini devam ettiremeyecek kadar zararda olmadığına

işaret etmektedir. Yabancı bankaların net faiz gelirlerinde 2008 krizinin yaşandığı dönemde %34.63 oranında bir artışın yaşandığı, 2011 krizinde ise bu artış oranının %16.7 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

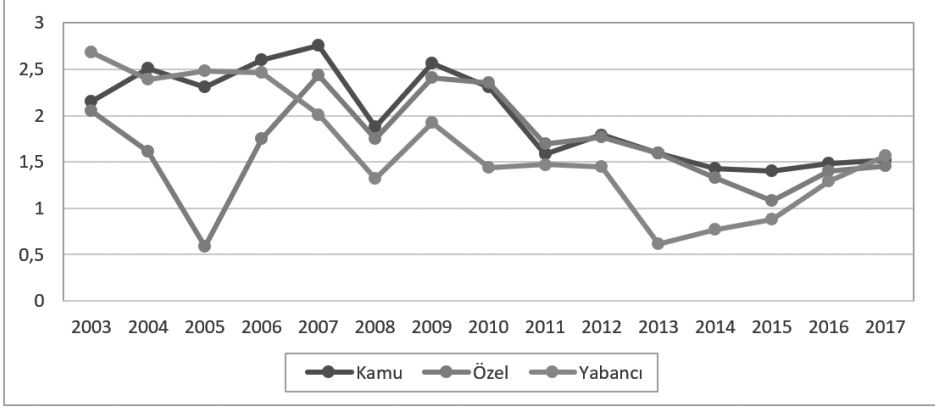
Şekil 8. Yabancı Sermayeli Bankalar için Karlılık Göstergesi, NIM

Şekil 8, NIM rasyosunda meydana gelen gelişmeleri göstermektedir. 2003-2017 döneminde, yabancı bankaların karlılık göstergelerinde en fazla azalış oranı net faiz marjında yaşanmıştır. Net faiz marjının 15 yıllık dönemde azalış göstermesinin ardında, toplam aktiflerdeki artış oranının (%11093.5) net faiz gelirleri artış oranından (%5204.1) daha fazla olması yatmaktadır. 2003 yılında reel faizlerin yüksek olması nedeniyle NIM, en yüksek değerini (9.13) bu yılda almıştır. 2003-2006 döneminde NIM sürekli azalmış ve 2006 yılından 2009 yılına kadar da sürekli artmıştır. 2008 ve 2011 krizi döneminde artış yaşayan bu rasyo 2013 yılına kadar azalış yönlü bir trende sahip olmuştur. Minimum değerine 2015 yılında 3.81 ile sahip olan NIM 2013 yılından sonra daha az değişmiş ve bu yıldan itibaren artış yönlü bir trende sahip olmuştur.

MEVDUAT BANKALARININ KARLILIK DURUMLARININ GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

Türk bankacılık sektörü 2001 krizi sonrasında alınan önlemlerle hızlı bir genişleme ve küresel finansal krizlerle önemli değişimler yaşamıştır. Türkiye'deki bankalar 2008 krizi sonrası dönemde toparlanmış ancak karlılıkları kriz öncesindeki seviyelerine geri dönememiştir. Avrupa Birliği (AB) bankacılık sisteminde de benzer bir durum söz konusudur. Detragiache, Tressel ve Turk-Ariss (2018), Avrupa Birliği bankacılık sisteminin performansını inceledikleri çalışmalarında 2008 krizi sonrasında AB bankalarının ROA ve özellikle ROE'sinin keskin bir şekilde azaldığını, bu durumun kriz sonrasında devam ettiğini ifade etmişlerdir.

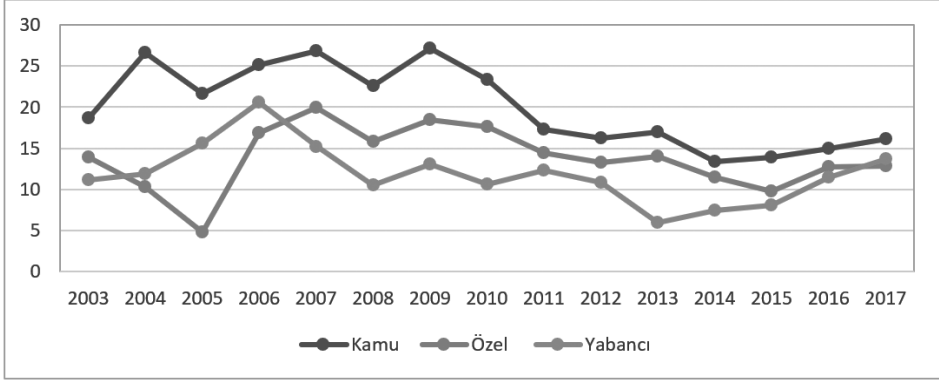
Ayrıca, AB bankacılık sisteminde olduğu gibi Türkiye’de de 2008 krizinden sonra net faiz marjı rasyosu diğer performans göstergelerine göre yumuşak bir şekilde azalmıştır.

Şekil 9. Mevduat Bankaları Ortalama Aktif Karlılığı

Kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların performansını karşılaştırmak amacıyla Şekil 9’da bankaların ortalama aktif karlılığı rasyosunda meydana gelen değişimler gösterilmektedir. Genel itibariyle yabancı sermayeli bankaların ortalama aktif karlılığının en düşük seviyede olduğu söylenebilir. Kamu ve özel bankaların ROA’sı 2005-2006 döneminden sonra birbirlerine çok benzer değişim yaşamıştır. Ancak son yıllarda üç banka grubunun karlılıkları birbirlerine yakınsanmış ve ayırt edilemez düzeye gelmiştir. ROA en fazla yabancı sermayeli bankalarda düşüş göstermiştir. Yabancı sermayeli mevduat bankalarından sonra ortalama aktif karlılığında en fazla azalış oranı kamusal sermayeli bankalarda gerçekleşmiştir. Özel sermayeli mevduat bankaları diğer bankalara göre aktif karlılığında en az kaybın yaşandığı banka grubu olmuştur.

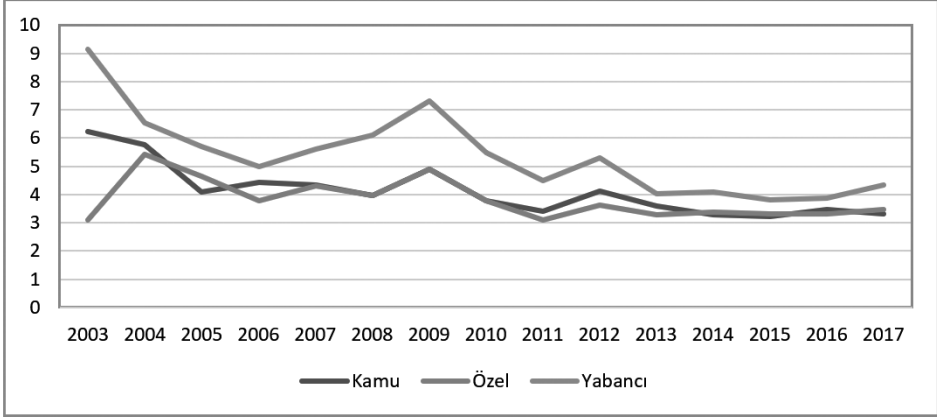
2008 yılında tüm bankaların aktif karlılığında belirgin bir azalışın yaşandığı görülmektedir. En belirgin azalış yabancı sermayeli bankalarda yaşanmıştır. Yabancı bankaların ortalama aktif karlılığı diğer banka gruplarına göre daha düşük kalmıştır. 2013 yılında yabancı bankaların ROA’sı en düşük değerine sahip olmuştur. Bu durumun oluşmasına 2011 krizinden etkilenen bazı yabancı sermayeli bankaların küçülmesi nedeniyle Türkiye’de faaliyet gösteren bazı şubelerini kapatması yol açmış olabilir. Ancak 2013 senesinden sonra yabancı bankaların ROA’sı artmış ve diğer bankalarla olan fark kapanmaya başlamıştır.

Şekil 10. Mevduat Bankaları Ortalama Öz kaynak Karlılığı

Mevduat bankalarının ortalama özkaynak karlılığında yaşanan değişimlerin karşılaştırılması amacıyla Şekil 10 sunulmuştur. En yüksek ROE değerlerinin kamusal sermayeli bankalarda olduğu görülmektedir. 2006 senesinden sonra kamu ve özel sermayeli bankaların ortalama özkaynak karlılığında birbirine paralel değişim yaşanmıştır. Ayrıca 2004-2006 döneminde sektörde görece olarak önemli bir ağırlığı bulunan Fortis Bank'ın Dışbank'ı satın alarak yabancı bankalar grubuna dahil olması dengelerin geçici de olsa değişmesine neden olmuştur. Bu durumdan kamu ve özel sermayeli bankaların performansları olumsuz etkilenirken yabancı sermayeli bankaların performansı olumlu yönde etkilenmiştir. Ancak genel itibariyle yabancı sermayeli bankaların ortalama özkaynak karlılığı diğer banka gruplarına göre daha düşük gerçekleşmiştir. Diğer taraftan son yıllarda bu üç banka grubunun ortalama özkaynak karlılığı rasyosunun, ortalama aktif karlılığında olduğu gibi, birbirine yakın değerlere sahip olmaya başlamıştır. 2008 yılında tüm bankaların özkaynak karlılığında göze çarpan bir azalışın yaşandığı görülmektedir. Ortalama aktif karlılığında olduğu gibi ortalama özkaynak karlılığında en belirgin azalış yabancı sermayeli bankalarda gerçekleşmiştir. 2013 yılında yabancı bankaların özkaynakları azalırken kamu ve özel bankaların artmıştır. Yabancı bankaların anılan tarihte özkaynaklarının düşmesi, bazı yabancı bankaların şubelerini kapatması bazılarının ise küçültme stratejisi uygulaması ile açıklanabilir.

Şekil 11'de kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalarının net faiz marjı rasyosunda yıllar itibari ile yaşanan değişim gösterilmektedir. Net faiz marjlarının (NIM) mali döngü boyunca geniş ölçüde istikrarlı kaldığı görülmektedir. ROA ve ROE karlılık göstergelerine göre NIM'de yaşanan azalışın daha yumuşak olması, bankaların faiz gelirlerinde yaşanan oynaklığın toplam varlık ve toplam özkaynaklarında yaşanan oynaklıktan daha yüksek olması ile açıklanabilir.

Şekil 11. Mevduat Bankaları Net Faiz Marjı

Genel itibariyle NIM'in en yüksek değerlerine yabancı sermayeli bankaların sahip olduğu, diğer iki banka grubunun ise benzer değerlere sahip olduğu görülmektedir. 2003-2017 döneminde karlılık göstergesi olarak alınan net faiz marjı rasyosu, yabancı ve kamusal sermayeli mevduat bankalarında azalış gösterirken özel sermayeli bankalarda artış göstermiştir. Kamu ve özel bankalara göre yabancı bankaların faiz giderlerinde yaşanan artışlar faiz gelirlerinde yaşanan artışlardan daha büyüktür. Bu nedenle net faiz marjında yaşanan azalış oranı bahsi geçen bankalara göre yabancı bankalarda daha fazladır. 2008 krizi ile kamu ve özel sermayeli bankaların NIM rasyosunda azalış yaşanırken yabancı sermayeli bankaların net faiz marjında artış yaşanmıştır. Kamu bankalarının özkaynak ve aktif karlılığı diğer iki banka türüne göre her dönem daha yüksek gerçekleşirken, NIM ise yabancı sermayeli bankalarda her dönem daha yüksek gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de her sektörde artarak çoğalan rekabet koşulları, bankacılık sektöründe de yoğunlaşmıştır. Son yıllarda uluslararası bankacılık sisteminin önemli aktörlerinin ülkemizdeki bankacılık sektörüne katılımı bu rekabeti önemli ölçüde artırmıştır. Artan rekabet ortamında Türkiye'deki bankaların rakiplerine karşı mücadelesini güçlendirmesi ve performansını arttırması açısından karlılıklarında meydana gelen değişimlerin takip edilmesi ülke ekonomisi için büyük bir önem taşımaktadır.

Kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların ortalama aktif karlılığı rasyosunda meydana gelen değişimler dikkate alındığında genel itibariyle yabancı sermayeli bankaların ortalama aktif karlılığının en düşük seviyede olduğu, yabancı

sermayeli mevduat bankalarından sonra ortalama aktif karlılığında en fazla azalış oranının kamusal sermayeli bankalarda gerçekleştiği görülmüştür. Özel sermayeli mevduat bankaları diğer bankalara göre aktif karlılığında en az kaybın yaşandığı banka grubu olmuştur. Mevduat bankalarının ortalama özkaynak karlılığında yaşanan değişimler karşılaştırıldığında en yüksek ortalama özkaynak karlılığı değerlerinin kamusal sermayeli bankalarda olduğu görülmüştür. Genel itibariyle yabancı sermayeli bankaların ortalama özkaynak karlılığı diğer banka gruplarına göre daha düşük gerçekleşmiştir. Diğer taraftan son yıllarda bu üç banka grubunun ortalama özkaynak karlılığı rasyosunun, ortalama aktif karlılığında olduğu gibi, birbirine yakın değerlere sahip olmaya başladığı tespit edilmiştir. Genel itibariyle net faiz marjı rasyosunun en yüksek değerlerine yabancı sermayeli bankaların sahip olduğu, diğer iki banka grubunun ise benzer değerlere sahip olduğu görülmüştür. 2003-2017 döneminde karlılık göstergesi olarak alınan net faiz marjı rasyosu, yabancı ve kamusal sermayeli mevduat bankalarında azalış gösterirken özel sermayeli bankalarda artış göstermiştir. Kamu ve özel bankalara göre yabancı bankaların faiz giderlerinde yaşanan artışlar faiz gelirlerinde yaşanan artışlardan daha büyüktür. Kamu bankalarının özkaynak ve aktif karlılığı diğer iki banka türüne göre her dönem daha yüksek gerçekleşirken, net faiz marjı ise yabancı sermayeli bankalarda her dönem daha yüksek gerçekleşmiştir. Net faiz marjlarının 2003-2017 mali döngü dönemi boyunca geniş ölçüde istikrarlı kaldığı görülmüştür. Ortalama aktif karlılığı ve ortalama özkaynak karlılığı göstergelerine göre net faiz marjında yaşanan azalışın daha yumuşak olması, bankaların faiz gelirlerinde yaşanan oynaklığın toplam varlık ve toplam özkaynaklarında yaşanan oynaklıktan daha yüksek olması ile açıklanabilir.

KAYNAKLAR

- Değer, A. ve Anbar, A. (2011). Bank Specific ve Macroeconomic Determinants of Commercial Bank Profitability: Empirical Evidence from Turkey. *Business and Economics Research Journal*, 2(2): 139-152.
- Detragiache, E., Tressel, T. ve Turk-Ariss, R. (2018). Where Have All the Profits Gone? European Bank Profitability Over the Financial Cycle. *IMF Working Paper*, WP/18/99.
- Gülhan, Ü. (2009). *Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Erzurum.
- Güneş, N. (2015). Banka Karlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 20(3): 265-282.
- Işık, Ö. (2017). Internal Determinants of Profitability of State, Private and Foreign Owned Commercial Banks Operating in Turkey. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 4(3): 342-353.
- İslamoğlu, M. (2015). *Bankacılık Giriş ve İlkeler: Bankalarda Aktif ve Pasif Yönetimi*. Beta Yayınevi, İstanbul.
- Kadioğlu, E., Telçeken, N. ve Öcal, N. (2017). Effect of the Asset Quality on the Bank Profitability. *International Journal Economic sand Finance*, 9(7): 60-68.

- Kaya, Y.T. (2002). Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri: 1997-2000. *BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi, Çalışma Raporları*, 2002(1): 1-16.
- Reis, Ş.G., Kılıç, Y. ve Buğan, M.F. (2016). Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği. *Journal of Accounting & Finance*, (72): 21-36.
- Saldanlı, A. ve Aydın, M. (2016). Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile İncelenmesi: Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 24: 1-9.
- Sezgin, Z. (2012). Küresel Krizin İkinci Perdesi: 2011 Avrupa Borç Krizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 141-150.
- Taşkın, F.D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11(2): 289-298.
- Tunay, K.B. ve Silpar, A.M. (2006a). Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi-I. *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Serisi*, 2006/I.
- Tunay, K.B. ve Silpar, A.M. (2006b). Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi-II. *Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliğleri Serisi*, 2006/II.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2019). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yıllık Faaliyet Raporları. <http://www.tcmb.gov.tr> (14.01.2019).
- Yıldırım, O. (2008). *Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığın Belirleyicileri*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.